

УДК 316.74:2

Пивоварова Н.П., канд. соціол. наук, доцент кафедри соціології
Національний авіаційний університет (Київ)

РЕЛІГІЙНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНИХ ПОЗИЦІЙ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ

Змінилося все: стимули, що спонукають людину до роботи, протиріччя, що стають причинами політичних конфліктів, релігійні переконання людей, їхнє ставлення до розлучень, абортів, гомосексуалізму, значення, яке людина надає створенню сім'ї й народженню дітей. Можна піти ще далі і дозволити собі твердження, що за час існування сучасного індустріального суспільства змінилося навіть те, чого люди хочуть від життя.

Р. Инглегарт [7]

Стаття присвячена аналізу певних аспектів ціннісного світу сучасних українців, зокрема місця релігії і релігійності в системі їхніх цінностей і життєвих пріоритетів. Охарактеризовано взаємозв'язок між вірувальною самоідентифікацією респондентів і базовими ціннісно-світоглядними позиціями. Робиться висновок про те, що першочерговою цінністю в сучасному українському суспільстві, незалежно від вірувальної ідентифікації людей, є сім'я. Наявність віри в людину (згідно із самовизначенням себе як віруючої) є певним внутрішнім морально-етичним кодексом. Особи з релігійними переконаннями більш негативно, ніж невіруючі, сприймають такі соціальні проблеми, як хабарництво, проституція, гомосексуалізм, наркоманія, демонструють більшу вимогливість до цінності життя та власної поведінки.

Ключові слова: релігія, релігійність, цінності, пріоритети, ціннісні орієнтації.

Постановка проблеми. За переконаннями багатьох вчених, у сучасному постмодерному суспільстві, невід'ємною частиною якого є й українське, констатується перехід від світу, який визначався на основі часу, до світу, який визначається просторово, що загострює проблему втрати людиною здатності визначати своє місце в цьому просторі, зумовлює значну трансформацію саморозуміння і світосприйняття людини в соціальному середовищі, трансформує сталу систему цінностей, загострює почуття невизначеності та фрагментарності життя, підсилює кризу особистісної ідентичності.

Для певної частини людей сучасності релігійна ідентичність стає своєрідним кодом «свій – чужий», який визначає психологічну комфортність у сприйнятті нових реалій життя, допомагає зорієнтуватися в нестабільному, мінливому сьогоденні, орієнтує в світоглядно-ціннісній визначеності.

Аналіз наукових досліджень. У статті використовуються матеріали соціологічних досліджень релігійності, що були проведені Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка у 2000–2002 рр. та Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова уже протягом тринадцяти років (результати за 2000, 2002, 2013 рр. викладені у стислому вигляді на сторінках журналу «Національна без-

пека і оборона»). Інструментарій, масиви та аналітика результатів соціологічних досліджень зберігаються в архівах зазначених інститутів.

Метою статті є охарактеризувати певні аспекти ціннісного світу сучасних українців, зокрема місце релігії та релігійності в системі їх цінностей і життєвих пріоритетів. Визначити характер взаємозв'язку між вірувальною самоідентифікацією респондентів і деякими їх ціннісно-світоглядними позиціями.

Вклад основного матеріалу. Аналіз взаємозв'язку релігійності з цінностями та пріоритетами у свідомості сучасної людини слід розпочати з визначення суті, яку вкладатимемо в поняття «цінність». Найбільш вдало, з нашого погляду, це розуміння викладено у працях одного з провідних філософів сучасності, фундатора феноменологічної герменевтики Поля Рікера [9]. Дослідник застерігає проти абстрактного й «надто філософського» розуміння цінності, зведення цінностей до таких вироблених філософською рефлексією абстракцій, як поняття справедливості, рівності тощо, або ж до «урочистих сутностей, написаних на понадчуттєвому небі». Він звертається до конкретних цінностей, які доступні для розуміння через ставлення людей до інших, через роботу, з проблем майна, влади, часового досвіду тощо. «Отже, те, що ми називаємо цінностями, це – за Рікером, – сама субстанція життя народу...» [9, с. 259].

Результати соціологічних опитувань дали підстави для висновку, що перші місця в ієрархії життєвих пріоритетів і цінностей переважної більшості сучасних членів українського соціуму незалежно від їхніх релігійних переконань посідає такий компонент мікросфери кожної людини, як сім'я (батьки, діти, родичі, супутник життя) [1, с. 4–12]. При цьому в дослідженнях 1999–2002 рр. релігія в умовному рейтингу цінностей і пріоритетів посідала десяте і нижчі місця, а кількість респондентів, які визначали її (релігію) у власній системі цінностей як «дуже або, скоріше, важливу», сягала 50%. Результати ж опитування українського населення за 2013 р.¹ показали, що релігія в системі ціннісних орієнтацій посіла 12-е місце («дуже або, скоріше, важлива») і так вважають 63,5% усіх респондентів [8, с. 21].

Згідно з останнім дослідженням (2013 р.), у виборі сучасних українців передують релігії як цінності такі позиції: чесність, порядність; матеріальна забезпеченість; порозуміння з іншими людьми; друзі, знайомі; шире кохання; робота; культурний відпочинок; вільний час; хобі; успіх у суспільстві. Нижче релігії за рівнем важливості: лідерство, авторитет; громадська активність; наявність власного бізнесу; віра в надприродну, вищу силу; найменше – політика (29,1%).

Виявилася також цілком закономірна залежність: релігія має більше значення для тих, хто ідентифікує себе як віруючих, ніж для тих, хто вважає себе невіруючими або тими, хто вагається між вірою і невір'ям, і ця тенденція продовжує зберігатися понад тринадцять років, упродовж яких її відстежує автор цієї статті [4; 5; 8]. Так, «важливим» чинником власного життя релігію зазначили 76,7% віруючих, 40,9% тих, хто вагається між вірою та невір'ям, та 19,1% невіруючих². «Не важливою» релігію визнали 76,4% невіруючих, 52,6% тих, хто коливається між вірою та невір'ям, та, як не дивно, 17,9% тих, хто визначив себе як людину віруючу.

¹ Тут і далі соціологічні дані за 2013 р. викладено за статтею: Релігійність українців: рівень, характер, ставлення до окремих аспектів церковно-релігійної ситуації і державно-конфесійних відносин // Нац. безпека. – 2013. – № 1. – С. 15–40. Дослідження проведене Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 28 лютого по 6 березня 2013 р. Опитано 2010 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Вибіркова сукупність квотна, територіально-поселенська, репрезентативна за основними соціально-демографічними ознаками. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

² Тут і далі терміни «віруючі», «невіруючі» та «ті, хто вагається між вірою і невір'ям» означають групи опитаних, які віднесли себе до відповідних категорій. Згідно з опитуванням 2013 р., віруючими себе вважають 67,0% українців; тими, хто вагається між вірою і невір'ям, – 14,7%; невіруючими – 5,5% опитаних; переконаними атеїстами – 2,0% (у межах похибки – дані не є статистично значущими, лише ілюстративними); байдужими до віри – 5,1%; не змогли визначитися з відповіддю (варіант відповіді «важко відповісти») – 5,7%.

Залежно від соціально-демографічних характеристик важливою життєвою цінністю вважають релігію, насамперед, жителі Заходу України – 85% проти 12% тих, хто дотримується протилежної думки. Серед жителів Сходу це співвідношення становить 54% проти 42%, відповідно. Більш важливою є релігія для жінок, ніж для чоловіків (відповідно, 71% проти 55%); для літніх людей, ніж для молоді (відповідно, 70% проти 59%); для жителів села, ніж жителів міста (відповідно, 69% проти 61%); для осіб з нижчим рівнем освіти, ніж для тих, хто має вищу або незакінчену вищу освіту (відповідно, 81% проти 61%) [5, с. 21].

Отже, цінністю «номер один» у сучасному українському суспільстві, незалежно від вірувальної ідентифікації людей, є сім'я. За даними соціологічного дослідження цінностей³, наявність віри в людини є певним внутрішнім морально-етичним кодексом, який впливає на розуміння та ціннісну вагу для неї таких інституцій, як шлюб, сім'я, повна сім'я (де є батько та мати), подружжя вірність. Релігійна духовність формує ставлення індивіда до таких проявів поведінки, як випадкові сексуальні зв'язки, ранні сексуальні стосунки, зрада в шлюбі, розлучення – чинники, які безпосередньо пов'язані з регламентацією внутрішньосімейної сфери життя людини.

Так, віруючі є більш традиційними в ставленні до узаконення міжстатевих стосунків, тобто способу організації сім'ї – шлюбу, порівняно з невіруючими. Лише 15% віруючих вважають шлюб застарілим, тоді як серед невіруючих таких кожен четвертий (23%).

Визначаючи важливі умови для щасливого шлюбу, переважною більшістю респондентів, що ідентифікували себе як віруючих, з-поміж найважливіших чинників щасливого шлюбу називалися: повага та підтримка між подружжям – 85% (невіруючі – 81%), діти – 85% (невіруючі – 80%), порозуміння та терпимість – 83% (невіруючі – 75%), подружжя вірність – 82% (невіруючі – 71%). Отже, для благополуччя в шлюбі віруючі люди відчутно більшого значення, порівняно з невіруючими, надають принципам, які проголошуються будь-якою релігією та загальноприйнятою мораллю.

Віруюча людина, на відміну від невіруючої, більш орієнтована на діалог у сім'ї, на обговорення проблем, які виникають між подружжям, – четверта умова щасливого шлюбу за рейтингом важливості – 64% (невіруючі – 60%). Для тих, хто вважає себе віруючими, має велике значення час, проведений подружжям разом, – 47% (восьма умова за рейтингом важливості; серед невіруючих – 40%, одинадцята за рейтингом).

Вимоги невіруючих до благополучного сімейного життя (поряд з вищезазначеними) більш практичні, зорієнтовані на зовнішні фактори, наприклад, пристойний дохід, гарні житлові умови – відповідно, 73% і 68% (серед віруючих – 62% і 59%). Ці умови щасливого шлюбу особи, які ідентифікували себе як невіруючих, поставили вище за психологічні механізми існування сім'ї, наприклад, такі як готовність обговорення проблем, що виникають між подружжям. Останнє як дуже важливу умову зазначили 60% невіруючих, восьма за рейтингом (серед віруючих – 64%, четверта за рейтингом).

Задоволеність сексуальними стосунками як запоруку благополуччя в шлюбі відзначили більше половини опитаних мешканців України, з них віруючих – 63% (п'ята позиція за рейтингом важливості), невіруючих – 67% (сьома позиція). Такий розподіл відповідей свідчить про значимість сфери інтимних стосунків між подружжям для міцного, щасливого шлюбу не-

³ Дослідження «Цінності-99» проведене Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка та Центром «Соціальний моніторинг» у лютому 2000 р. Усього опитано 1200 респондентів віком від 18 років і старше за всеукраїнською репрезентативною вибіркою. Матеріали дослідження зберігаються в архіві Українського інституту соціальних досліджень. Результати також викладені: The European Values Study: A third Wave / Source book of the 1999/2000 European Values Study Survey. – Tilburg, 2001.

Подібні критерії та індикатори не вивчалися протягом останніх років, проте є вагомим аргументом стосовно виділення сім'ї як сталої базової цінності для сучасних українців протягом 13 років, що дає підстави для наведення результатів 2000 р. як актуальних і нині.

залежно від релігійних переконань чи їх відсутності. Однак, як зазначалося, віруючі є більш орієнтованими на подружню вірність – 82% проти 71% серед невіруючих. Отже, люди, які вважають себе віруючими, серйозніше і відповідальніше ставляться до цінностей інституту сім'ї та сталих, упорядкованих статевих стосунків.

Орієнтуючись на визначення суспільних цінностей і пріоритетів сучасних віруючих, варто зауважити, що наявність певних релігійних переконань у свідомості людини певною мірою впливає на ставлення людини до тих чи інших соціальних проблем. Зокрема, усім респондентам віком 18 років і старше⁴ (УЦЕПД) пропонувалося визначити своє ставлення до абортів, евтаназії (прискорення смерті невиліковного хворого з його згоди), самогубства, а також хабарництва та силових дій (включаючи посягання на життя) при відстоюванні релігійних переконань, позначивши свою позицію щодо можливості виправдання (чи неможливості такого) того чи іншого з вищеназваного.

Позицію несхвалення силових дій у разі відстоювання релігійних переконань підтримала переважна більшість опитаних незалежно від релігійної ідентифікації (відповідь «ніколи не виправдано» – 89% віруючих, 86% тих, хто вагається між вірою і невір'ям, 88% невіруючих).

При досить високих загальних показниках неприйняття (невиправдання) такого поширеного явища, як хабарництво з використанням службового становища, віруючі є більш нетерпимими в цьому питанні порівняно з іншими опитаними (серед віруючих – 78%, серед невіруючих – 70%, серед тих, хто вагається між вірою та невір'ям – 74%).

Особи, котрі ідентифікують себе як віруючих, з-поміж інших опитаних більш критично ставляться до проблем, що стосуються позбавлення життя: самогубства, евтаназії, абортів. І якщо частка респондентів, які вважають самогубство невиправданим за будь-яких обставин, серед віруючих лише на 6% більше, ніж серед невіруючих й тих, хто вагається між вірою і невір'ям (відповідно, 81% і 75%), то розбіжності у показниках щодо абортів та евтаназії є принциповими. Так, евтаназію ніколи не виправданою вважає кожен четвертий серед невіруючих та тих, хто вагається між вірою і невір'ям (відповідно, 25% і 24%), тоді як з-поміж віруючих таких у 1,6 разу більше (40%). Кожен третій невіруючий та той, хто остаточно не визначився щодо віри, цілком її виправдовують. Є такі й серед віруючих, однак їх майже удвічі менше.

Найбільш неоднозначне ставлення до переривання вагітності. Незважаючи на те, що аборт є одним з найтяжчих гріхів (у християнстві), майже третина віруючих припускає його можливість за певних обставин, а 8% навіть завжди виправдовують такий вчинок. Така позиція віруючої людини розкриває дещо нову, сучасну свою сутність. Однак має місце така залежність: чим сильніші релігійні переконання, тим критичніше ставлення до абортів. Так, подібний вчинок цілком нормальним («завжди виправданим») вважають 14% серед тих, хто вагається між вірою та невір'ям, і 23% – серед невіруючих. І навпаки, абсолютне засудження («ніколи не виправдано») переривання вагітності висловлюють 39% віруючих, 22% тих, хто вагається, і лише 18% невіруючих.

Зокрема, щодо ставлення до абортів, за даними вже згадуваного Європейського дослідження цінностей, серед осіб, котрі ідентифікували себе як віруючих, 35% виправдовують аборт, якщо жінка є незаміжною, не схвалюють такого рішення 40% (серед невіруючих – відповідно, 43% і 28%). Враховуючи, що подружня пара не хоче більше мати дітей, схвалюють аборт 47% віруючих, а не виправдовують такий вчинок і в цьому випадку – 37% (серед невіруючих – відповідно, 65% і 19%). Усе це, на наш погляд, свідчить про більшу вимогливість

⁴ Дослідження проведене Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова у серпні 2000 р. (автор статті була розробником інструментарію). Опитано 2017 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Вибіркова сукупність квотна, територіально-поселенська, репрезентативна за основними соціально-демографічними ознаками. Матеріали дослідження зберігаються в архіві Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка. Результати викладені: Дудар Н. Релігія і віра в житті українців / Н. Дудар, Л. Шангіна // Нац. безпека і оборона. – 2000. – № 10. – С. 83–98.

віруючих людей до цінності життя, власної поведінки, відповідальності за прийняття рішень, що стосуються не лише самого себе.

Отже, навіть за певного «осучаснення» поглядів на деякі проблеми суспільного життя, наявність віри визначає більш упереджене ставлення до проблем, що стосуються важливих морально-етичних принципів людини.

Проте лише 16,5% усіх опитаних мешканців України, за результатами дослідження 2013 р., вважають найбільш необхідною з-поміж інших виховання в сім'ї такої якості, як релігійність. Перші три позиції посідають: працелюбність (78,1%), відповідальність (67,7%) та толерантність і повага до інших (59,4%). Релігійність посідає лише дев'яту позицію. Примітно також, що й серед віруючих лише 21,3% відзначили релігійність як найбільш важливу якість, яку слід виховувати в сім'ї [8, с. 23].

Висновки. Отже, релігія як цінність більше значить для тих, хто ідентифікує себе як віруючих, ніж для тих, хто вважає себе невіруючими або вагається між вірою та невір'ям.

Наявність віри в людини є певним внутрішнім морально-етичним кодексом, який впливає на розуміння та ціннісну вагу для неї таких інституцій, як шлюб, сім'я, повна сім'я (де є батько і мати), подружжя вірність. Віруючі є більш традиційними в ставленні до шлюбу як способу організації сім'ї (лише 15% віруючих вважають шлюб застарілим).

Для благополуччя в шлюбі віруючі люди помітно більшого значення, порівняно з невіруючими, надають таким цінностям, як: повага та взаємопідтримка між подружжям, наявність дітей, порозуміння та терпимість, подружжя вірність, спільне обговорення проблем, проведений разом час. Люди, які вважають себе віруючими, серйозніше та відповідальніше ставляться до цінності інституту сім'ї та сталих, упорядкованих статевих стосунків.

Особи з певними релігійними переконаннями більш упереджено і категорично, ніж невіруючі, сприймають такі соціальні проблеми: хабарництво при використанні службового становища, проституція, гомосексуалізм, наркоманія.

Респонденти, які вважають себе віруючими, демонструють більшу вимогливість до цінності життя, до власної поведінки, до відповідальності за прийняття рішень, що стосуються не лише самого себе. Серед віруючих кількість тих, хто засуджує і не виправдовує аборт і евтаназію за будь-яких обставин, більша порівняно з невіруючими.

Загалом в ієрархії життєвих пріоритетів, орієнтацій і цінностей переважної більшості сучасних членів українського соціуму, незалежно від релігійних переконань, цінністю «номер один» є сім'я.

Разом з тим, порівняно незначна частина населення вважає за потрібне або корисне виховання в сім'ї такої якості, як релігійність. За рівнем важливості транслявання молодшим поколінням необхідних якостей, які визначили респонденти, котрі ідентифікували себе як віруючих, релігійність поступилася таким якостям: працелюбність, відповідальність, терпимість і повага до інших, бережливість, рішучість і наполегливість, вміння тримати себе в товаристві, незалежність. Менш важливими за релігійність виділили лише: слухняність, вміння ділитися та уяву. Зокрема, поясненням такого «дисонансу» між власним ототожненням з віруючими та віднесенням релігійності до числа не надто важливих якостей для виховання у власних дітей, є додатковим свідченням наявності у значної частини сучасного населення так званої сучасної релігійності⁵. Суттєвими характеристиками якої є неоднорідність, незавершеність, неоднозначність, поліфункціональність, багатоконфесійність (при

⁵ Феномен останньої вивчається автором статті вже протягом тринадцяти років. Підсумки досліджень наведено: Пивоварова Н. Сучасна релігійність: детермінанти, характерні риси, тенденції розвитку / Н. Пивоварова // Грані: наук.-теорет. і громад.-політ. альманах. – Дніпропетровськ: Грані, 2014. – № 2 (106). – С. 117–123; Пивоварова Н. Релігійність українців: тенденції десятиліття / Н. Пивоварова // Грані: наук.-теорет. і громад.-політ. альманах. – Дніпропетровськ: Грані, 2014. – № 5 (109) – С. 75–80.

домінуванні християнської традиції) та дисгармонійність між кількісним піднесенням і невідповідним якісним наповненням, а основною рисою є суперечливий дуалізм, що проявляється, з одного боку, у відкритості, адогматичності, демократичності, синкретизмі, толерантності, приватизації тощо, а з іншого – у духовній ентропії, еkleктиці, невизначеності, фрагментарності, популізмі, конформізмі, обрядовістві, прагматизації тощо.

Список використаних джерел

1. Балакірева О. Ціннісні орієнтації молодого покоління / О. Балакірева, Н. Дудар // Молодь у дзеркалі соціології. – К. : УІСД, 2001. – С. 36–48.
2. Дудар Н.П. Релігія у свідомості та життєдіяльності сучасної молоді людини: соціологічний аспект / Н.П. Дудар // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. – Х., 2000. – С. 255–258.
3. Дудар Н. Релігія і віра в житті українців / Н. Дудар, Л. Шангіна // Нац. безпека і оборона. – 2000. – № 10. – С. 83–98.
4. Дудар Н. Релігійність українського суспільства: рівень, характер, особливості / Н. Дудар, А. Биченко // Нац. безпека і оборона. – 2002. – № 10 (34). – С. 14–21.
5. Дудар (Пивоварова) Н.П. Релігійність в українському соціумі: детермінанти і характеристика сучасного стану : дис. ... канд. соціол. н. – К., 2002. – 180 с.
6. Дудар Н.П. Система ціннісних орієнтацій, культурні потреби і духовний світ української молоді // Про становище молоді в Україні (за підсумками 1999 р.): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. – К., 2000. – С. 53–58.
7. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в индустриальном обществе / Р. Инглегарт // Новая индустриальная волна на Западе : антол. – М. : Академ. кн., 1999. – 408 с.
8. Релігійність українців: рівень, характер, ставлення до окремих аспектів церковно-релігійної ситуації і державно-конфесійних відносин // Нац. безпека і оборона. – 2013. – № 1. – С. 15–40.
9. Рікер П. Завдання політичного вихователя / П. Рікер // Навколо політики. – К. – 1995. – С. 258–261.
10. Шангіна Л. Народ золотой середини? / Л. Шангіна // Зеркало недели. – 2000. – 4 марта.
11. Kyle R. G. The religious fringe: a history of alternative religions in America / R.G. Kyle. – Downers Grove, Illinois 60515 : Inter Varsity Press, 1993. – 218 p.
12. The European Values Study: A third Wave / Source book of the 1999/2000 European Values Study Survey. – Tilburg, 2001. – 375 p.

References

1. Balakireva O., Dudar N. Tsinnisni orientatsii molodogo pokolinnya [The value orientations of the young generation]. Molod' u dzerkali sotsiologii [Youth in the mirror of sociology]. Kyiv, Ukrainian Institute for Social Research after Oleksandr Yaremenko, 2001, pp. 36–48 [in Ukrainian]
2. Dudar N.P. Religiya u svidomosti ta zhyttediyal'nosti suchasnoi molodoi lyudyny: sotsiologichnii aspekt [Religion in the consciousness and life of contemporary youth: sociological aspect]. Metodologiya, teoriya ta praktyka sotsiologichnogo analizu suchasного suspil'stva [Methodology, theory and practice of modern society sociological analysis]: zb. nauk. pr. Kharkiv, 2000, pp. 255–258 [in Ukrainian]
3. Dudar N., Shangina L. Religiya i vira v zhitti ukraintiv [Religion and faith in the life of Ukrainians]. Natsional'na bezpeka i oborona – National Security and Defence, 2000, № 10, pp. 83–98 [in Ukrainian]

4. *Dudar N., Bichenko A.* Religiinist' ukrains'kogo suspil'stva: riven', kharakter, osoblyvosti [Religiosity of Ukrainian society: the level, character, features]. *Natsional'na bezpeka i oborona – National Security and Defence*, 2002, № 10 (34), pp. 14–21 [in Ukrainian]
5. *Dudar (Pivovarova) N.P.* Religiinist' v ukrains'komu sotsiumi: determinanty i kharakterystyka suchasnogo stanu [Religiosity of Ukrainian society: the determinants and characteristics of the modern state]: dys. ... kand. sotsiol. n. Kyiv, 2002, 180 p. [in Ukrainian]
6. *Dudar N.P.* Systema tsinnisnykh orientatsii, kul'turni potreby i dukhovnyi svit ukrains'koi molodi [The system of value orientations, cultural needs and the spiritual world of Ukrainian youth]. *Pro stanovyshe molodi v Ukraini (za pidsumkamy 1999 r.): Shchorichna dopovid' Prezydentovi Ukrainy, Verkhovni Radi Ukrainy, Kabinetu Ministriv Ukrainy* [On the situation of youth in Ukraine (as of results of 1999): Annual report to the President of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine]. Kyiv, 2000, pp. 53–58 [in Ukrainian]
7. *Inglehart R.* Kul'turnyi sdvig v industrial'nom obschestve [Cultural shift in the industrial society]. *Novaya industrial'naya volna na Zapade: antol.* [New industrial wave in the West: anthol.]. Moscow, Akadem. kn., 1999, 408 p. [in Russian]
8. Religiinist' ukrainsiv: riven', kharakter, stavlennya do okremykh aspektiv tserkovno-religiinnoi sytuatsii i derzhavno-konfesiinykh vidnosyn [Religiosity of Ukrainians: the level, character, attitude to certain aspects of the Church and religious situation and the state-confessional relations]. *Natsional'na bezpeka i oborona – National Security and Defence*, 2013, № 1, pp. 15–40 [in Ukrainian]
9. *Riker P.* Zavdannya politychnogo vykhovatelya [The tasks for political teacher]. *Navkolo polityky – Around Politics*, Kyiv, 1995, pp. 258–261 [in Ukrainian]
10. *Shangina L.* Narod zolotoi serediny? [The people of the golden mean?]. *Zerkalo nedeli – Mirror of the Week*, 2000, 4 March [in Russian]
11. *Kyle R.G.* The religious fringe: a history of alternative religions in America. Downers Grove, Illinois 60515: Inter Varsity Press, 1993, 218 p.
12. *The European Values Study: A third Wave.* Source book of the 1999/2000 European Values Study Survey. Tilburg, 2001, 375 p.

Отримано 25.05.14

Пивоварова Н.П., канд. социол. наук, доцент кафедры социологии
Национального авиационного университета (Киев)

РЕЛИГИОЗНОСТЬ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКО-ЦЕННОСТНЫХ ПОЗИЦИЙ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНЦЕВ

Статья посвящена анализу определенных аспектов ценностного мира современных украинцев, в частности место религии и религиозности в системе их ценностей и жизненных приоритетов. В ней охарактеризованы взаимосвязи между самоидентификацией относительно веры респондентов и некоторыми их ценностно-мировоззренческими позициями. Делается вывод о том, что базовой первоочередной ценностью в современном украинском обществе, независимо от идентификации людей относительно веры, является семья. Наличие веры у человека (согласно самоопределению себя как верующего) является определенным внутренним морально-этическим кодексом. Согласно эмпирическим показателям, люди, которые считают себя верующими, серьезнее и ответственнее относятся к ценности института семьи и стабильных, упорядоченных половых отношений. Лица с определенными религиозными убеждениями, более критично и категорично, чем неверующие, воспринимают такие социальные проблемы, как взяточничество при использовании служебного положения, проституция, гомосексуализм, наркомания; требовательнее к ценности жизни и собственному поведению.

Ключевые слова: религия, религиозность, ценности, приоритеты, ценностные ориентации.

Pyvovarova N.P., PhD. (Sociology), associate professor of Sociology department,
National Aviation University (Kyiv)

RELIGIOSITY AS A FACTOR OF MODERN UKRAINIANS' THE IDEOLOGICAL VALUES FORMATION

Article dwells upon some aspects of the modern Ukrainian values, including religion and religiosity in the system of values and life priorities. Author describes the relationship between respondents' religious self-identification and some of their values and philosophical positions. It is concluded that the primary value in contemporary Ukrainian society, regardless of religious self-identification, is family. Having faith (based on the self-identification as a believer) is a kind of internal moral and ethical code. According to empirical indicators of people who consider themselves believers, they are more responsible towards institute of family. Individuals with certain religious beliefs, compared to non-believers, are more negative towards such social issues as bribery, prostitution, homosexuality, drug addiction and have higher moral expectations for their life value and own behaviour.

Keywords: religion, religiosity, values, priorities.